

Формування мотивації курсантів вищих навчальних закладів МВС України до систематичних занять із фізичного виховання

Національна академія внутрішніх справ (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Перед вищою навчальною установою МВС України стоїть завдання виховати й підготувати фахівців, здатних до розумової та фізичної роботи. Розв'язання цих завдань супроводжується необхідністю збереження й зміцнення здоров'я курсантів, підвищення рівня фізичної працездатності, подолання гіпокінезії, дотримання основ здорового способу життя з використанням засобів фізичного виховання [10].

Наукові пошуки підходів до вдосконалення процесу фізичного виховання здебільшого спрямовані на розвиток фізичних якостей курсантів, підвищення функціональних можливостей організму, підготовку до майбутньої професійної діяльності та покращення рівня фізичної підготовленості. Слід звернути увагу на дещо ширші потреби освітнього процесу з фізичного виховання, а саме: соціальна та професійна обумовленість удосконалення фізичного стану курсанта повинна розвинути у культурну необхідність, в розвиток інтересу й бажання – до особистісного фізичного самовдосконалення [8].

Відсутність мотиваційного забезпечення освітнього процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ) робить його декларативним та не дає змогу в повному обсязі реалізувати його на практиці. Особливо це стосується можливості залучення курсантів до систематичної діяльності із самовдосконалення. Більшість курсантів, які навчаються у ВНЗ МВД України, не проявляють активності в ставленні до власного фізичного самовдосконалення. Випускники ВНЗ не завжди відповідають вимогам щодо рівня фізичної підготовленості працівника органів внутрішніх справ та, передусім, у них не сформовано потреби до самовдосконалення для забезпечення необхідного рівня професіоналізму.

Для розв'язання зазначеної проблеми потрібно шукати ефективні підходи до організації форм фізичного виховання у ВНЗ МВС, що містять комплекс зовнішніх мотивуючих засобів самовдосконалення курсантів.

Питання реалізації мотивації в процесі фізичного виховання студентів ВНЗ розглянуті дослідниками в різних напрямках, а саме: поняття мотиваційної сфери людини – у працях Л. М. Грень [5], В. Семиченко [9], Л. Л. Борисенко [3]; дослідження особливостей професійної мотивації – у контексті готовності курсантів до професійної діяльності (В. В. Коновалов, О. Г. Піддубний, А. І. Полтавець [7], Ю. С. Баран, Ю. М. Антошків, А. М. Ковальчук) [2].

На думку дослідників, формувати мотивацію – не означає знайти готовий мотив і ціль, а створити такі умови й ситуації розгортання активності, де бажані мотиви й мета склалися і розвивалися в контексті набутого досвіду, індивідуальних особливостей [2].

Формування мотивації до фізкультурної діяльності має принципове значення для реалізації завдань вищої школи, а зокрема формування гармонійно розвинутого висококваліфікованого спеціаліста. У зв'язку з цим питання про формування мотивації до фізичного самовдосконалювання як складової частини педагогічного процесу ВНЗ МВС викликає особливий інтерес і потребує спеціального розгляду.

Мета дослідження – визначення основних мотивів занять із фізичної підготовки курсантів ВНЗ МВС України.

Методи та організація досліджень. У процесі дослідження використовували комплекс методів: теоретичний аналіз й узагальнення наукової літератури для визначення стану проблеми дослідження; вивчення документальних матеріалів, що регламентують процес організації та проведення фізичної підготовки у ВНЗ МВС України, анкетування. У дослідженні брали участь 136 курсантів Національної академії внутрішніх справ, серед яких – 52 курсанти 1-го курсу, 45 – 2-го курсу й 39 – 3-го року навчання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема формування мотивації ґрунтується на визначенні поведінки людини, яка змушує її здійснювати ті чи інші вчинки, та основних мотивів фізкультурної діяльності. Формування мотивів перебуває під

впливом зовнішніх (умови, ситуації) і внутрішніх чинників (бажання, прагнення, інтереси, переконання особистості) й пов'язано з реалізацією біологічних (потреба в русі, зміні діяльності, активному відпочинку, харчуванні), соціальних (спілкування, лідерство, співчуття, самоствердження, підпорядкування, наслідування), ідеальних (пізнання, творчість, дозвілля, отримання позитивних емоцій потреб) [1].

Аналіз літературних джерел дав змогу з'ясувати основні групи мотивів навчальної та професійної діяльності майбутніх правоохоронців: навчальні, соціальні й особистісного розвитку. Навчальні мотиви орієнтовані безпосередньо на набування нових знань, умінь і навичок. Соціальні мотиви стосуються суспільства в цілому: значимість і престижність у суспільстві діяльності працівника міліції – захисту правопорядку; можливість свого реального внеску в підвищення захищеності громадян. Мотиви особистісного розвитку курсанта – можливість реалізувати свій творчий потенціал (виявити себе, перевірити свої сили); необхідність подолання труднощів, пов'язаних із працею та самовдосконаленням, тощо [4; 6]. Але всі групи мотивів перебувають під впливом організованого процесу фізичного виховання.

Для визначення впливу різних форм і методів фізичного виховання на формування мотивів занять із фізичного виховання курсантів проведено анкетування. Питання анкети були направлені на розгляд таких питань: особистісна самооцінка, розвиток фізичних якостей, знання функціональних можливостей свого організму, мотиви, інтереси до занять із фізичного виховання, фізичне самовдосконалення.

У процесі фізичної підготовки, на думку О. Ц. Демінського [6], найбільш повно відбувається пізнання своїх фізичних, психологічних, функціональних, соматичних та інших можливостей, формується ставлення до себе. Новий рівень розвитку самопізнання виступає умовою організації власної діяльності, стимулом до здійснення індивідуально значущої активності, до прагнення перевірити себе, реалізувати власні можливості. Тому одним із напрямів нашого дослідження було визначення ставлення курсантів до стану свого здоров'я та фізичних можливостей.

Аналізуючи відповіді курсантів на питання «Як ви оцінюєте стан свого здоров'я?», бачимо, що більшість респондентів (52,95 %, n=72) визначили стан свого здоров'я як «задовільний», дещо менша частина (36,76 %, n=50) опитаних оцінює стан свого здоров'я як «добрий», та найменша кількість курсантів (10,29 %, n=14) констатувала «незадовільний» його стан. Це була загальна тенденція для всіх вікових груп опитаних.

Оцінюючи загалом ставлення студентів до своєї фізичної підготовленості, слід звернути увагу на те, що більшість із них оцінювала рівень фізичної підготовленості як «добрий», а саме: 1-й курс – 67,31 % (n=35), 2-й – 66,67 % (n=30), 3-й – 64,10 % (n=25). Найменша кількість курсантів були незадоволені своєю фізичною підготовленістю та визначили її рівень як «задовільний»: 9,61 % (n=5) курсантів 1 курсу, 11,11 % (n=5) курсантів 2 курсу та 7,69 % (n=3) – 3 курсу. Дослідження дає підстави констатувати наявність курсантів, котрі засвідчують «високий» рівень фізичної підготовленості: 23,08 % (n=12) курсантів 1-го курсу, 22,22 % (n=10) – 2-го – та 28,21 % (n=11) – 3-го курсу.

Аналіз фактичних результатів оцінювання фізичної підготовленості курсантів із використанням комплексу тестів (біг 100 м, 1000 м, човниковий біг, комплексна силова вправа, підтягування на перекладені) не відповідає ставленню студентів до своєї фізичної підготовленості. Так, рівень загальної фізичної підготовленості підвищується в процесі навчання у ВНЗ, оцінку «відмінно» отримали 11,54 % (n=5) курсантів 1-го курсу, 24,44 % (n=11) курсантів 2-го та 30,76 % (n=12) курсантів 3-го курсу, що частково відповідає ставленню курсантів до своєї фізичної підготовленості. Найбільші відмінності спостерігали у порівнянні показників фактичного рівня фізичної підготовленості «задовільний». Так, 46,15 % (n=24) курсантів 1-го курсу, 28,89 % (n=13) 2-го та 23,08 % (n=9) – 3-го курсів характеризувалися «задовільним» рівнем. Отримані дані дають підстави для висновку про те, що курсанти дещо перебільшують рівень своєї фізичної підготовленості.

Вивчення ставлення курсантів до своєї фізичної підготовленості доповнено групою питань, які дали змогу з'ясувати ставлення курсантів до процесу фізичного виховання у ВНЗ.

На думку курсантів (від 88,46 % до 92,31 %), саме фізичне виховання сприяє підвищенню фізичної підготовленості, але більшість відвідують заняття з фізичного виховання у зв'язку зі службовою необхідністю: 69,23 % (n=36) курсантів 1-го, 66,67 % (n=30) – 2-го та 64,10 % (n=25) 3-го курсів. Серед інших мотивів занять фізичними вправами респонденти визначили покращення зовнішності, підвищення фізичної підготовленості, виконання навчальних нормативів. Слід зазначити, що загальна тенденція прояву окремих мотивів зберігається на різних етапах навчання у ВНЗ, із

частковим підвищенням мотивів професійного становлення (підвищення фізичної підготовленості, виконання навчальних нормативів), що пов'язано з особливостями навчального процесу та поступового формування свідомого ставлення до завдань професійної підготовки (рис. 1). Натомість у групі мотивів, які характеризують ставлення до аспектів здорового способу життя, спостерігається дисбаланс, прагнення до красивої зовнішності супроводжується відсутністю уваги до загартування та підвищення функціональних можливостей організму.

Прагнення до фізичного самовдосконалення через відвідування спортивних секцій зафіксовано в 40,32 % (n=21) курсантів 1-го, 42,18 % (n=19) – 2-го, 48,72 % (n=19) – 3-го курсу, брати активну участь у масових фізкультурних заходах зголосилися 17,28 % (n=9) курсантів 1го курсу, 24,42 % (n=11) – 2-го, 25,6 % (n=10) – 3-го, на що вони й спрямовують реалізацію своїх мотивів.

Вивчення ставлення респондентів до організації процесу фізичного виховання свідчить, що більшість курсантів має бажання займатись у групах за інтересами (52,94 %, n=72), 30,15 % (n=41) опитаних вважають свій рівень підготовки достатнім для організації самостійних занять та тільки 16,91 % (n=23) висловлюють бажання займатись у складі підрозділу.

Рис. 1. Мотиви занять фізичними вправами курсантів:

■ 3 курс □ 2 курс ▣ 1 курс;

Для визначення ставлення курсантів до напрямів удосконалення системи фізичного виховання в анкету включено питання «Як ви вважаєте, що сприятиме поліпшенню процесу фізичного виховання у ВНЗ?». Найбільш ефективним засобом покращення організації процесу фізичного виховання, на думку 53,68 % (n=73) курсантів, є врахування інтересів курсантів до окремих видів рухової активності, у наданні можливості збільшення кількості самостійних занять і покращення матеріально-технічної бази навчального закладу по 14,71 % (n=20) курсантів, відповідно, 9,56 % (n=13) вважають за необхідне збільшити кількість годин із фізичного виховання.

Отже, аналіз ставлення курсантів до власного здоров'я, фізичної підготовленості та організації процесу фізичного виховання загалом визначає наявність суперечностей між необхідністю особистісного фізичного самовдосконалення й реальним ставленням курсантів до занять фізичною культурою. Процес фізичного виховання у ВНЗ МВС являє собою комплекс фізкультурно-оздоровчих і спеціальних засобів впливу, спрямованих на фізичний та професійний розвиток майбутнього працівника органів внутрішніх справ, формування потреби у фізичному самовдосконаленні.

Використання в процесі фізичного виховання засобів розвитку мотиваційної сфери курсантів, на нашу думку, сприятиме формуванню стійкого інтересу до занять із фізичного виховання та, як наслідок, – свідомого ставлення до самовдосконалення. Серед основних заходів формування мотивації до занять із фізичного виховання слід відзначити такі:

- організація процесу фізичного виховання з урахуванням інтересу курсантів, використання різноманітних видів рухової активності;
- проведення протягом періоду навчання вивчення мотивів фізкультурних занять курсантів, відстеження їх змін;
- створення умов для залучення курсантів до самостійних занять із фізичного виховання;
- оздоровчий і профілактичний характер занять у поєднанні з факторами здорового способу життя;
- систематична валеологічна освіта;
- забезпечення диференційованого підходу в процесі занять, який ґрунтується на результатах контролю фізичного стану курсантів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Причиною недостатньої орієнтації курсантів на здоров'я та ведення здорового способу життя є недостатня мотивація. Формування мотивації до фізкультурних занять потребує впровадження різноманітних сучасних форм рухової активності з урахуванням індивідуальних здібностей курсантів.

Перспективи досліджень полягають у подальшому визначенні факторів, що впливають та мотивацію до самостійних занять фізичними вправами студентів ВНЗ МВС України.

Джерела та література

1. Андреева О. Аналіз мотиваційних теорій у сфері оздоровчої фізичної культури та рекреації / О. Андреева // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 2. – С. 81–84.
2. Антошків Ю. М. Мотивування курсантів та студентів до занять фізичним вихованням і спортом / Ю. М. Антошків, А. М. Ковальчук, Ю. С. Баран // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. пр. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – № 3 – С. 197–200.
3. Борисенко Л. Л. Психолого-педагогічні аспекти дослідження мотиваційної сфери студентів у навчальному процесі. – Львів, 2011.
4. Бунєєв Т. В. Педагогічна діяльність як основа професійної підготовки офіцера-управлінця (психолого-педагогічний аспект) : навч. посіб. / Т. В. Бунєєв, А. С. Сіцінський, С. В. Сінкевич. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2005. – 232 с.
5. Грень Л. М. Розвиток мотиваційної сфери студентів як основа досягнення успіху в майбутній професійній діяльності / Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Укр. інженерно-педагогічна акад. (УІПА), 2010. – Вип. 28–29. – С. 209–214.
6. Демінський О. Ц. Мотиваційний компонент самопізнання та його роль у фізичній підготовці майбутніх офіцерів / О. Ц. Демінський // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2008. – С. 41–43.
7. Коновалов В. В. Формирование мотивации к учебе военно-прикладными упражнениями у курсантов немногочисленных специальностей университета гражданской защиты МЧС Украины / В. В. Коновалов, А. Г. Поддубный, А. И. Полтавец // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2013. – № 3. – С. 31–35.
8. Мозолев О. М. Готовність до фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів прикордонників як науково-педагогічна проблема / О. М. Мозолев, С. В. Васів // Збірник наукових праць. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. – № 55. – С. 82–84
9. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека / В. А. Семиченко. – Киев : Миллениум, 2004. – 521 с.
10. Сіренко Р. Р. Вплив рухової активності на мотивацію до самостійних занять фізичними вправами студентів вищих навчальних закладах / Р. Р. Сіренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 4. – С. 161–163.

Анотації

У статті розглянуто особливості формування мотивації курсантів до систематичних занять із фізичного виховання в процесі навчання у вищих навчальних закладах МВС України, основні групи мотивів навчальної та професійної діяльності курсантів, фактори, які впливають на формування мотивації. Визначено основні мотиви, інтереси до занять із фізичного виховання, проведено особистісну самооцінку, виявлення рівня розвитку фізичних якостей курсантів на різних етапах навчання у вищому навчальному закладі. Висвітлено заходи формування мотивації до занять із фізичного виховання.

Ключові слова: *мотив, курсант, формування, потреба, самовдосконалення.*

Дмитрий Кисленко. Формирование мотивации курсантов к систематическим занятиям по физическому воспитанию. В статье рассмотрены особенности формирования мотивации к систематическим занятиям по физическому воспитанию в процессе обучения в высшем учебном заведении МВД Украины, основные группы мотивов учебной и профессиональной деятельности курсантов, факторы, которые влияют на формирование мотивации. Определены основные мотивы, интересы к занятиям по физическому воспитанию, проведена личностная самооценка, установление уровня развития физических качеств курсантов на различных этапах обучения в высшем учебном заведении. Освещены мероприятия по формированию мотивации к занятиям по физическому воспитанию.

Ключевые слова: мотив, курсант, формирование, потребности, самосовершенствование.

Dmitriy Kislenko. Formation of Motivation of Students to Regular Employment on Physical Training. The paper considers the characteristics of the formation of motivation to regular exercise in physical education in the learning process in higher education of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the main motive of the educational and professional activity of students, the factors that affect the formation of motivation. The main motives, interests in employment on physical training are determined, personal self-esteem test was conducted, the level of development of physical qualities of students at various stages of training in higher education was identified. The measures of forming and motivating employment on physical training are highlighted.

Key words: motive, cadet, formation, needs, self-improvement.